

InDret

Una aproximació als riscos de l'esport

Rafael Verdera Server
Facultat de Ciències Jurídiques
Universidad de Las Palmas de Gran Canaria

Working Paper núm: 116
Barcelona, gener de 2003
www.indret.com

Abstract

Qualsevol esportista sap que practicar un esport implica la possibilitat de patir danys. Però aquest coneixement no ha de ser entès en el sentit d'excloure qualsevol acció de responsabilitat pels danys patits durant la realització d'una activitat esportiva.

En aquest treball es presenta la manera en què els tribunals han utilitzat, a conseqüència de la falta de normativa específica sobre la matèria, el criteri de l'assumpció del risc per resoldre les pretensions d'aquelles persones que han patit danys mentre realitzaven algun esport. I s'arriba a la conclusió que l'esmentat criteri continua sent útil, però requereix algunes precisions sobre, p.ex., les informacions necessàries per poder assumir un risc de forma jurídicament rellevant, la delimitació dels riscos que s'assumeixen i els efectes que aquesta assumpció causa en l'exercici de l'acció de responsabilitat, singularment quan ha intervingut culpa de la víctima en la producció del dany.

Així mateix, es vol cridar l'atenció sobre la dificultat amb la qual es troben els Tribunals per dictar línies clares de resolució, com a conseqüència de la gran quantitat d'elements jurídics rellevants presents a cada cas.

Sumari

- 1.- Les noves formes d'esport: el risc com a «causa» de l'esport.
- 2.- Les característiques de l'esportista espanyol: una aproximació estadística a l'esportista accidental.
- 3.- La manca de normativa específica i el poder de la jurisprudència.
- 4.- El leading case espanyol: la STS de 22 d'octubre de 1992.
- 5.- L'assumpció de risc com criteri central.
  - a) *El marc dogmàtic de l'assumpció del risc.*
  - b) *Assumpció del risc i l'anomenada responsabilitat per risc.*
  - c) *Assumpció del risc i consentiment de la víctima.*
  - d) *L'assumpció del risc i culpa de la víctima.*
  - e) *Assumpció del risc i respecte de les regles esportives.*
- 6.- Els accidents a l'esport professional i federat: un àmbit d'impunitat?.
7. Taules de jurisprudència
8. Bibliografia

1.- Les noves formes d'esport: el risc com a «causa» de l'esport.

Tota activitat humana sol malauradament generar una probabilitat, major o menor, d'accident. Entre les activitats humanes l'esport implica normalment una activitat fonamentalment física amb finalitat de lleure o competitiva, la pràctica de la qual, lliure i voluntària (art. 1.2 de la Llei estatal 10/1990, de 15 d'octubre, de l'Esport [BOE núm. 249, de 17 d'octubre; rect. BOE. núm. 173, de 20 de juliol de 1991]; d'ara endavant, LE), s'efectua amb subjecció a algunes regles. I és evident, per tant, que en comportar una activitat física, aquest risc general d'accident augmenta en el cas de l'esport. És més: en els anomenats «esports de risc» el risc representa l'ingredient principal i l'estímul que n'anima la pràctica.

Ara bé, també és obvi que no tota pràctica esportiva respon a la mateixa finalitat ni es troba regulada pels mateixos principis. Se sol parlar de responsabilitat civil en matèria esportiva sense advertir que aquesta denominació acull situacions molt diferents.

Ens ocuparem únicament d'un aspecte de la responsabilitat civil esportiva: el referit als danys patits per esportistes a conseqüència de la pràctica de l'esport. Queden fora del nostre estudi els danys ocasionats a espectadors o els causats a esportistes pels propis espectadors.

De l'esport entès com a diversió o forma de salut a l'esport com a espectacle hi ha un llarg camí, així com existeix hi ha una sensible distància entre l'esport federat, professional o no, i el no federat. També caldrà situar en un pla diferent l'esport com a objecte d'una determinada prestació d'ensenyament, especialment quan s'emmarca dins les activitats o l'oferta d'un centre escolar.

Si és difícil determinar què és, amb caràcter general, esport (per exemple, mereixen aquesta qualificació els escacs, els llebrers o la colombicultura?: <http://www.coe.es/coe/coe.nsf/ContenidosFederaciones/965A7E489A2A8357C1256B330053D7A2?opendocument>), el mateix succeeix amb una categoria tan àmplia i nova com és la dels esports d'aventura, de risc o «*x-treme*». La qüestió pren rellevància en la mesura que aquestes activitats es caracteritzen precisament per un augment notable del risc de patir qualsevol tipus de lesió o accident.

Aquestes noves manifestacions esportives es caracteritzen pel seu allunyament dels esports tradicionals amb una absència freqüent de regles de participació (i, correlativament, amb unes fórmules específiques de competició) i per la funció essencial que assumeix el risc al qual se sotmeten els seus practicants. Són esports d'aventura perquè això és precisament allò que busca qui els practica: a parer seu, el risc es tradueix en diversió: <http://www.arrakis.es/~eaainfo/alumnos/reaa1/deportes/xtreme.htm>.

Qui es decideix a practicar *BASE* sap que pot morir o patir lesions greus en l'intent. *BASE jumping* és una modalitat de paracaigudisme, identificada per l'acrònim de *building, antenna, span* i *earth*, que són les fases progressives d'un salt amb un petit paracaigudes. Aquest esport té una de les taxes més altes de sinistralitat: en aproximadament vint anys han mort més de cinquanta practicants, i el seu nombre no para d'augmentar.

En la mesura en què el risc d'aquests esports d'aventura és superior al dels altres esports, es pot pensar que també és més gran el nombre de danys que no seran indemnitzables. Ara bé, d'això no es pot inferir que en la pràctica dels esports de risc no existeixin mai danys indemnitzables: vol dir simplement que augmenta el risc típic de patir un dany però, quan l'accident patit excedeix d'aquest risc típic o deriva d'una intensificació del risc, res impedeix el seu rescabament. A la vegada, convé establir des d'ara que no tot dany patit durant la pràctica d'un esport que no sigui d'aventura és indemnitzable: no s'indemnitzen,

com veurem, els danys que es puguin considerar riscos típics de la seva pràctica i que no siguin conseqüència d'una intensificació anormal del risc.

Clarament centra la qüestió la **SAP de Tarragona de 27 de febrer de 2002**, relativa a un accident esdevingut en un karting: “*debe considerarse si el accidente se produjo dentro del ámbito del riesgo asumido y aceptado, y si concurrió o no por parte de la demandada incremento o agravación del riesgo asumido, de adopción o no de medidas proporcionadas al evento*”.

2.- Les característiques de l'esportista espanyol: una aproximació estadística a l'esportista accidental.

Per perfilar les característiques dels espanyols que practiquen esport disposem de les dades de tres estudis realitzats pel Centre d'Investigacions Sociològiques (<http://www.cis.es>) el novembre de 1995 (“Deporte y otros ocios”, *Datos de opinión. CIS*, 1997, abril, núm. 10: <http://www.cis.es/boletin/10/est2.html>); novembre de 1997 (“Paseos, deporte y algo de riesgo”; *Datos de opinión. CIS*, 1998, abril-juny, núm. 16: <http://www.cis.es/boletin/16/paseos.htm>); setembre de 2000 (“Los hábitos deportivos de los españoles II”, no publicat).

El 1995, a la pregunta “[p]ractica V. actualment algun esport?”, un 23 % responia que “en practica un”, un 16 % deia que “en practica alguns” i un 61 % confessava que “no en practica cap”. El 1997, un 50 % dels entrevistats responia afirmativament a la pregunta: “[d]urant el seu temps lliure practica o ha practicat, tot i que ara no ho faci, algun tipus d'activitat esportiva?”. El 2000, es reiterà la pregunta de 1995; un 21'1 % contestava que practicava un esport, un 15'4 % deia que en practicava alguns i un 63'4 % responia que no en practicava cap. S'ha de tenir en compte que mentre el 1995 i el 2000 la pregunta feia referència a la pràctica actual de l'esport, al 1997 podien respondre afirmativament els qui n'havien practicat però ja no ho feien.

És interessant destacar algunes dades dels qui responien afirmativament a la pregunta tant el 1995 com el 1997: existeix un clar predomini de la pràctica de l'esport entre els homes, especialment entre 18 i 34 anys, fonamentalment també entre els qui tenien estudis superiors, una presència superior dels nuclis poblacionals de més de 10.000 habitants i amb més incidència de les classes socials alta i mitja/alta.

A l'estudi de 1995, els qui van respondre que practicaven actualment esport, van ser interrogats sobre la freqüència d'aquesta pràctica: un 42 % respongué que la freqüència era de tres o més cops per setmana; un 38 % que un o dos cops per setmana; un 14 % indicà una freqüència inferior; i, finalment, un 6 % admeté que només practicava esport durant les vacances. L'estudi de 2000 ofereix els següents percentatges: un 48 % tres o més cops per setmana, un 38 % un o dos cops per setmana; un 10 % freqüència inferior; i, finalment, un 3 % admeté que només practicava esport durant les vacances.

D'altra banda, l'estudi de 2000 preguntà als qui practicaven actualment esport si tenien llicència federativa: un 19'4 % donà una resposta afirmativa i més d'un 80 % respongué negativament.

Pel que fa al lloc on es practicava habitualment esport, l'estudi de 1995 (admetent multirespostes) establia els següents percentatges aproximats: instal·lacions públiques 50 %; llocs oberts públics, 40 %; clubs privats, 20 %; instal·lacions de centres escolars, 10 %, domicili i gimnàs privat, menys d'un 10 %; i instal·lacions del centre de treball, menys d'un 2 %. A l'estudi de 2000 (admetent també multirespostes): instal·lacions públiques, 53 %; llocs oberts públics, 38 %; clubs privats, 17 %; instal·lacions de centres d'ensenyament, 10 %, domicili i gimnàs privat, menys d'un 10 %; i instal·lacions del centre de treball, menys d'un 2 %. La coincidència dels percentatges mostra una tendència consolidada pel que fa al lloc de pràctica dels esports. Aquestes dades són importants, ja que en funció de la titularitat de les instal·lacions esportives i sempre, és clar, tenint en compte les circumstàncies concurrents, la reclamació s'orientarà en un o altre sentit. Segons el Consell Superior

d'Esports, a Espanya existien el 1997 66.670 instal·lacions esportives i 154.824 espais esportius (<http://www.csd.mec.es/infraestr/CensoCSD/home.asp>).

I, finalment, en els tres estudis trobem un apartat especial dedicat als **esports d'aventura**.

El 1995 a la pregunta de si “realitza algun tipus d'activitat física d'aventura a la natura”, citant com a exemples el ciclisme de tot terreny, ala delta, *puenting*, descens en aigües ràpides, etc., els qui practicaven esport actualment responien afirmativament en un 16 % i negativament en un 84 %. Els percentatges gairebé no varien el 1997: 19 % i 81 %. I el mateix succeïa el 2000: 15'6 % i 84'2 %. És també significatiu que tant el 1995 com el 1997 el percentatge d'homes que practicava esports d'aventura doblava al de dones.

Els qui practicaven esport d'aventura van ser preguntats el 1995 sobre quin medi natural realitzaven principalment l'activitat: un 86 % respongué que sobre terra (ciclisme tot terreny, *trekking*, etc.); un 9 % digué que a l'aigua (descens de barrancs, *rafting*); un 4 % indicà que a l'aire (ala delta, *puenting*, corda elàstica); i un 1 % no contestà. Plantejada la mateixa pregunta el 2000, els percentatges foren: 76 % terra; 15'7 % l'aigua; 4'9 % l'aire (ala delta, *puenting*, corda elàstica); i 3 % no contestà.

Una última dada. El 1995 i el 2000 es preguntà als qui no practicaven cap esport les dues raons principals per què no en feien. Entre les diverses respostes possibles no es preveia directament el risc físic que comportava la seva pràctica: simplement es parlava en general de la salut (encara que el 1995 només un 5 % l'esmentava en primer lloc i un 7 % en segon; els percentatges el 2000 són molt similars: 6'6 % i 7'8 %, respectivament). D'això es pot extreure una idea, encara que provisional: amb caràcter general, la pràctica esportiva no es percep com un risc d'accidents suficientment elevat per a desincentivar-ne la pràctica.

3.- La falta de normativa específica i el poder de la jurisprudència.

Una de les constatacions més òbvies en el terreny de la responsabilitat civil esportiva radica en l'absència d'una previsió normativa específica. Les normes que en major mesura es refereixen a aquesta qüestió no tenen com a finalitat essencial la fixació de criteris davant dels danys produïts durant les activitats esportives, sinó l'establiment d'unes regles per al manteniment de l'ordre públic al espectacles esportius; tenen, més aviat, una finalitat administrativa-sancionadora. Dit d'una altra manera, aquests preceptes s'ocupen de danys que no són pròpiament conseqüència de l'activitat esportiva, sinó de l'espectacle de masses (A. Ortí Vallejo, 2002, 1375). Per això, no suposaria cap dificultat traslladar les seves previsions als danys produïts en el transcurs d'altres espectacles, com els taurins o musicals, si no fos perquè el públic d'aquests espectacles acostuma afortunadament a actuar de manera diferent a cert públic esportiu.

La normativa bàsica es troba a la LE, el Títol IX (arts. 60 a 69) la qual té com a rúbrica la “[p]revenció de la violència en els espectacles esportius” (vg. també Reial Decret 769/1993, de 21 de maig, que aprova el Reglament per a la prevenció de la violència en els espectacles esportius [BOE. núm. 146, de 19 de juny]; modificat per Reial Decret 1247/1998, de 19 de juny [BOE núm. 152, de 26 de juny]). Òbviament, no tracta de la responsabilitat civil derivada d'un accident esportiu: la violència és dolosa, no accidental –fortuïta o negligent-.

4.- El leading case espanyol: la STS de 22 d'octubre de 1992.

Els Srs. Ricardo i José jugaven un partit entre amics de pilota a pala. Durant el seu transcurs i després d'un llançament efectuat pel Sr. José el rebot de la pilota impactà a l'ull esquerra del Sr. Ricardo causant-li la pèrdua. El Sr. Ricardo demandà el Sr. José i la Compañía Nacional Hispánica Aseguradora, S.A. en reclamació d'una indemnització de 60.324,18 €. El Jutjat de Primera Instància estimà parcialment la demanda i condemnà solidàriament als demandats al pagament de 12.243,21 €. L'Audiència Provincial amplià la indemnització a 30.273,58 €. El Tribunal Suprem desestima en la seva totalitat la demanda interposada i absol als demandats.

Comença el Tribunal Suprem descartant que el risc inherent a les competicions esportives no constitueix un risc qualificat al qual resulta aplicable la teoria del risc creat i la corresponent objectivització de responsabilitat. Està clar que aquesta idea es predica dels danys ocasionats per un esportista a un altre: el que no diu el Tribunal Suprem és que aquesta exclusió de responsabilitat també s'hagi de produir quan concorri una organització o una prestadora de serveis esportius.

El nucli de la sentència es troba en les següents afirmacions: *“en materia de juegos o deportes de este tipo la idea del riesgo que cada uno de ellos pueda implicar --roturas de ligamentos, fracturas óseas, etc.--, va insita en los mismos y consiguientemente quienes a su ejercicio se dedican lo asumen, siempre, claro es, que las conductas de los partícipes no se salgan de los límites normales ya que de ser así podría incluso entrar en el ámbito de las conductas delictivas dolosas o culposas”*, remetent-se a *“las reglas de prudencia que los jugadores deben seguir”*. D'aquesta manera es considera que l'assumpció del risc pel perjudicat constitueix una hipòtesi d'exoneració de la responsabilitat.

La sentència acaba indicant que *“los actos de los deportistas en cada manifestación deportiva, aun cuando dirigidos a lograr las más adecuadas jugadas no siempre producen el resultado perseguido, cual aquí ha acontecido, ya que no puede extraerse la consecuencia de que en un juego como el de pelota a pala quien maneja ésta quiera lesionar a su compañero de competición de la misma forma que tampoco se le puede exigir que la pelota vaya siempre al lugar deseado”*; i, conclou el Tribunal Suprem que no existí negligència del causant i que l'acte no fou en realitat una altra cosa que *“una consecuencia, desgraciada y siempre sentida, de cualquier tipo de juego, pero de responsabilidad inicialmente inimputable”*.

Evidentment no tot dany produït en el curs d'una activitat esportiva és un risc assumit per un esportista. El criteri de l'assumpció del risc és útil, però no facilita *per se* un element addicional per a discriminar quins riscos són assumits i quins no ho són per l'esportista. En aquest aspecte existeix un perill clar d'arbitrarietat de les solucions jurisprudencials: n'hi haurà prou amb considerar que un risc no és típicament assumit per l'esportista per afirmar l'existència de responsabilitat però no existeixen criteris vàlids que permetin jutjar fins a quin punt es dóna típicament aquesta assumpció del risc.

En el cas de la STS de 22 d'octubre de 1992 les lesions foren causades per un rebot i es considera que aquest és un risc que assumeix tot practicant d'aquest esport. Per això, la solució és diferent a la **SAP de Navarra de 11 de gener de 2001**, a la qual, també durant la disputa d'un partit de pilota a pala, un dels participants fou colpejat per la pala de l'altre a la boca, fet que es considera una vulneració de les regles de prudència en el desenvolupament del joc: *“el hecho de golpear con la pala, utilizada para golpear a la pelota, al contrincante [...] no puede considerarse como una simple actuación propia del partido de pala que tenía lugar y tendente a obtener la mejor jugada posible, sino que, por el contrario, revela tal actuación que el señor S. se apartó de las elementales reglas de prudencia que debían regir su actuación, toda vez que, siendo evidente que la pala utilizada es un instrumento peligroso, y siendo igualmente evidente que en un partido de pala si bien pudiera asumirse el riesgo de recibir un pelotazo mal dirigido no resulta asumible la posibilidad de recibir un golpe directo con la pala, estimamos que el señor S., hallándose, como el mismo acepta, el señor A. situado a su izquierda y arrinconado junto a la pared, en tal situación es evidente que dicho señor A. se hallaba absolutamente indefenso e imposibilitado de eludir el contacto con el demandado señor S., el cual, si hubiere actuado con la debida prudencia, se hubiere percatado necesariamente de la situación en la que se encontraba su compañero de juego, absteniéndose de tratar de golpear a la pelota con la pala en tales circunstancias...”*.

La **SAP de Cantàbria de 10 de desembre de 1997** afirma, per exemple, que quan s'esquia s'assumeix el risc de lesions produïdes per caigudes baixant pistes, però no els danys derivats de

caigudes per una pendent a conseqüència de la falta de protecció en un telesquí de gran inclinació. Una anàlisi completa dels riscos que s'assumeixen en la pràctica de l'esquí pot consultar-se a [A. Lamarca i Marquès, 2002](#).

Aquest plantejament jurisprudencial exigeix també analitzar si els esportistes han actuat de conformitat amb els criteris de prudència que imperen en una determinada pràctica esportiva (és a dir, si no hi ha intensificació del risc): si l'accident s'ha causat, tot i el respecte d'aquestes regles de conducta, no hi ha responsabilitat; al contrari, si l'accident deriva d'una conducta contrària a les regles de prudència s'estimarà que hi ha responsabilitat.

Qui juga a futbol assumeix el risc de rebre un cop de pilota a la cara, però això no exclou la responsabilitat quan el cop de pilota s'ha produït amb el joc aturat, a curta distància i amb la clara intenció de colpejar a l'altre jugador.

5.- L'assumpció de risc com criteri central.

Assumir el risc exigeix en primer lloc conèixer el risc potencial que una activitat esportiva genera (esquí, hípica, esports d'aventura, arts marcials, etc.). Només sent conscients de les possibilitats de dany i de la seva entitat, podem dir que existeix una veritable assumpció del risc. En conseqüència, l'assumpció del risc pressuposa una determinada informació de l'activitat que es desenvoluparà. Aquesta qüestió és especialment clara quan es tracta de danys no causats per altres esportistes, sinó per les pròpies característiques de l'esport o de les instal·lacions (per exemple, caiguda de remuntadors en estacions d'esquí: **STS de 21 de novembre de 1996**) o de les condicions en que es desenvolupa l'esport (per exemple, caigudes del cavall passejant pel camp: **SAP de Lleó de 17 de novembre de 2001** o **de Salamanca de 19 de novembre de 1998**). Podem augurar que un dels aspectes decisius dels futurs plets sobre responsabilitat civil esportiva se situarà justament en la qüestió de la informació facilitada a l'esportista per l'entitat organitzadora o prestadora de serveis, tret que per les seves característiques (per exemple, esportista experimentat) el practicant ja tingui en coneixement. Una omissió d'informació o una informació defectuosa (per exemple, sobre les condicions atmosfèriques o del tipus de neu en una estació d'esquí: **STS de 23 de març de 1988** o **SAP d'Oscà de 8 de juliol de 1999**) constitueix un element decisiu per afirmar la responsabilitat de l'organitzador o prestador de serveis. Com és obvi, en aquest punt reapareix, tot i que tímidament, la qüestió relativa a la contractualitat o extracontractualitat d'aquesta responsabilitat.

a) El marc dogmàtic de l'assumpció del risc.

La coincidència doctrinal relativa a la virtualitat exoneradora de l'assumpció del risc es converteix en discrepància en el moment d'establir la seva justificació dogmàtica. El plantejament més estès reconduïx l'assumpció del risc a les causes d'exclusió de l'antijuridicitat (M^a. R. Díaz Romero, 2000, 1486; i àmpliament, J.M. Busto Lago, 1998, 330-343). Més oportú resulta, segons el nostre parer, l'enfocament que no analitza l'assumpció del risc com un problema d'antijuridicitat, sinó com un problema d'imputació objectiva. Això significa que, en cas d'assumpció del risc, el resultat no podrà ser imputat a l'agent. Així ho ha posat de relleu P. Salvador Coderch en diverses aportacions (P. Salvador Coderch i J.A. Ruiz García, 1999 i 2002; i P. Salvador Coderch, 2000) i és un plantejament que no resulta aliè a la jurisprudència de la Sala Segona del nostre Tribunal Suprem [**STS (penal) de 3 de juny de 1989** i **20 de febrer de 1993**]. Amb aquest enfocament, l'assumpció del risc desenvolupa una funció similar al criteri del risc general per a la vida, modalitzat, clar està, per les concretes condicions en què es realitza cada esport.

Després de conèixer els riscos que pot suposar una concreta activitat esportiva és necessari que s'accepti lliurement i conscientment la seva pràctica. Òbviament, no és suficient el simple coneixement per afirmar que existeix assumptió del risc, però també és clar que l'assumptió pot donar-se de forma tàcita. Hem d'apuntar també que l'aplicació del criteri de l'assumptió del risc pot plantejar especials dificultats (i no ens referim ara a la qüestió dels contractes dels menors: **STS de 10 de juny de 1991**) quan, com amb freqüència succeeix, els esportistes són menors d'edat.

També s'ha de destacar que existeixen sentències que exclouen l'aplicació del criteri de l'assumptió de risc quan es tracta d'ensenyament esportiu, indicant que en aquest cas el risc ha de ser assumit íntegrament per l'ensenyant: **SAP de Màlaga de 5 de desembre de 1995**.

En principi, ens sembla més raonable que l'assumptió del risc es prediqui del tipus d'accident i no de l'abast o del tipus del dany. És el tipus d'accident que determina si l'actuació dels esportistes o la situació de les instal·lacions i materials es troba dins dels límits normals. Una valoració des de la perspectiva del dany pot generar l'efecte pervers d'incentivar conductes inapropiades la incidència danyosa de les quals sigui, però escassa. La solució passa, doncs, per considerar que, en funció de les característiques, no hi ha assumptió del risc sempre que l'accident tingui caràcter extraordinari.

b) Assumptió del risc i l'anomenada responsabilitat per risc.

La STS de 22 d'octubre de 1992 fa especial esment de les diferències entre l'assumptió del risc i la responsabilitat per risc. Assenyala, en concret, que no s'ha de confondre les dues idees, arribant a dir que el risc derivat de qualsevol pràctica esportiva no es pot identificar amb la responsabilitat per risc i la conseqüent objectivització de responsabilitat. Aquesta afirmació és substancialment correcta però no ha de portar-se a l'extrem de considerar absolutament inaplicable (amb totes les crítiques que se li vulguin fer) la responsabilitat per risc en l'àmbit de l'activitat esportiva, quan concorrin els requisits que amb major o menor encert ha perfilat la jurisprudència. Les empreses que organitzen activitats esportives no mereixen un tractament diferent al de les altres empreses susceptibles de causar danys. Certament, en la mesura que el dany causat es pugui considerar assumit pel practicant d'aquesta activitat s'exclourà la responsabilitat, però quan el dany no s'hagi de considerar assumit per l'esportista, aquesta anomenada responsabilitat per risc farà irrellevant la demostració de la negligència de l'empresa organitzadora per afirmar la seva responsabilitat.

En realitat, l'eventual objectivització de la responsabilitat constitueix un problema de rellevància infreqüent en l'àmbit esportiu si es té en compte el test de l'assumptió del risc i de la seva no intensificació. Si l'accident era un risc assumit per l'esportista s'exonerarà de responsabilitat. Si s'ha produït una intensificació anormal del risc, es tendirà a qualificar-la com negligència pels tribunals. Així doncs, l'únic supòsit en el qual adquireix transcendència l'objectivització de responsabilitat és en els casos en què el risc d'un concret accident no s'havia assumit i no es pot constatar la seva intensificació.

La interessant **STS de 17 d'octubre de 2001** és un exemple d'exoneració de responsabilitat perquè l'accident succeït havia estat assumit per l'esportista i no es constata negligència (és a dir, increment del risc) per part dels organitzadors o del monitor que dirigia l'activitat.

Luis, de 21 anys, participava en una activitat esportiva de *rafting* al riu Gállego. Just després de quedar alliberada la barca pneumàtica, en la qual anava, des d'una pedra situada en un congost d'especial dificultat, caigué a l'aigua, com també hi caigueren altres tripulants: la mort de Luis no es produí per ofegament sinó per una contusió que presumptament patí quan es colpejà amb una roca.

El Tribunal Suprem confirma la resolució desestimària del Jutjat de Primera Instància i de l'Audiència Provincial. D'una banda, nega transcendència en aquest cas al debat sobre la contractualitat de l'acció, ja que s'exercitaren ambdues accions de forma subsidiària. D'altra banda, després d'analitzar els fets del cas, considera que no hi ha base per declarar la responsabilitat dels demandats: *"no se advierte qué es lo que se dejó de hacer, teniendo en cuenta las circunstancias del caso, que efectuado, pudiera haber evitado el resultado lesivo, salvo la no realización de la actividad, lo que por pertenecer exclusivamente a la causalidad física (equivalencia de condiciones) no es suficiente para apreciar la responsabilidad"*. El Tribunal Suprem refusa l'existència de culpa perquè no constata deficiències o faltes d'atenció en l'organització de l'activitat, en el material emprat, en l'equip de recolzament, en la zona escollida per al descens, en la maniobra de desencallament, ni, per últim, en els intents de rescat. Per tant, *"[l]a ausencia de culpa, incluso en su mínimo grado de levísima, excluye la imputación subjetiva, porque se ha agotado por los demandados la diligencia que las circunstancias exigían. Pero tampoco se aprecia responsabilidad desde la perspectiva de un exclusivo criterio de imputación objetivo, pues si la generación de determinados riesgos puede acarrear la responsabilidad civil por daño, en el sistema de culpa extracontractual del art. 1902 CC no cabe erigir el riesgo en factor único de la responsabilidad y es preciso que se dé una conducta adecuada para producir el resultado dañoso. En el caso es cierto que existía una situación de riesgo [...], pero se trataba de una actividad voluntaria, cuyo peligro era conocido por el solicitante, y el accidente se produjo dentro del ámbito del riesgo asumido y aceptado. Hubo asunción de riesgo, y no concurrió por parte de los demandados ningún incremento o agravación del riesgo asumido"*.

Una solució diferent es dona a la **SAP de Burgos de 22 de setembre de 1997**. El Jutjat de Primera Instància estimà parcialment la demanda i l'Audiència Provincial augmenta la condemna fins 96.161,93 €. L'Audiència nega que la qüestió s'hagi de fonamentar en la Llei General per a la Defensa del Consumidors i Usuaris i considera que n'hi ha d'haver prou amb la normativa general extracontractual. L'Audiència participa de l'apreciació de la jutjadora *a quo* en el sentit que hi ha negligència pel *"descuido del deber de vigilancia del monitor demandado cuando, tras encallar el bote neumático al chocar contra un escollo del río, un segundo golpe de agua sumergió a Irene en el "rebufo" o "turbidez" de las aguas, del que no consiguió salir, aunque era muy buena nadadora, dado que la cuerda de seguridad (de 14 metros de longitud, en principio bastante para la actividad deportiva de rafting), se le enrolló en una pierna, y el monitor socorrista no supo o no pudo actuar con la prontitud y acierto que le eran exigibles, teniendo que haber previsto las dificultades y obstáculos sobrevenidos, porque ése era precisamente su especial cometido y trabajo en las previsibles y frecuentes tareas de ayuda, socorro y salvamento derivados de accidentes como el de autos"*.

c) Assumpció del risc i consentiment de la víctima.

A primera vista l'assumpció del risc i el consentiment de la víctima presenten punts de contacte clars entre sí. En ambdós ens trobem davant d'una acceptació per part del danyat dels perjudicis que li causa una concreta acció. Fins i tot es podria pensar que la relació que hi ha entre ambdues no és sinó la que existeix entre gènere i espècie (qüestió més complexa seria determinar quin és el gènere i quina l'espècie, doncs això depèn de com es configuren ambdues figures). La diferència entre ambdues categories resulta difícil d'establir si es pretén fonamentar en el grau de probabilitat de què es produeixi el dany: en aquesta línia, J.M. Busto Lago (1998, 330-331) fonamenta la distinció en la diferència entre acceptar un dany actual i acceptar exposar-se a un dany eventual. No obstant, no deixa de plantejar dificultats dir que es tracta de consentiment del perjudicat quan hi ha certesa sobre la producció del dany i que, en canvi, quan només hi ha una probabilitat (per molt alta que sigui) de què es verifiqui, ens trobem davant una mera assumpció del risc. Les complicacions a que condueix aquest plantejament es constaten quan ens trobem davant hipòtesis en les quals la probabilitat del dany frega la certesa: és sensat qualificar aquestes hipòtesis de manera diferent a la que mereixen els casos on hi ha seguretat de què es produirà el dany? A més, en l'àmbit esportiu, els supòsits d'absoluta certesa del dany són

més aviat marginals: fins i tot en els casos on es pot pensar que amb tota seguretat es produirà el dany (per exemple, boxa), no és descartable, almenys en hipòtesi, que no es verifiqui el perjudici (com a mínim per un dels contendets: boxejador que amb la seva habilitat i destresa evita els cops del seu oponent i aconsegueix abatre'l).

La principal raó que demostra els inconvenients d'una distinció entre el consentiment de la víctima i l'assumpció del risc en funció de la probabilitat o la certesa del dany es troba en la valoració *ex post facto* de tots els supòsits. En efecte, la transcendència d'aquests criteris pel que fa a l'exclusió de responsabilitat es projecta en casos on el dany es produeix o el risc es concreta i en aquests supòsits perd transcendència que la voluntat del perjudicat es dirigeix a l'acceptació d'una certesa o d'una probabilitat en la mesura que la certesa s'ha complert i la probabilitat s'ha verificat.

Per això, s'ha suggerit que la distinció s'ha de basar en el bé jurídic a què es refereixi cada categoria: parlarem de consentiment de la víctima quan el bé jurídic lesionat és disponible i, al contrari, quan es tracta d'un bé jurídic indisponible, es parlarà d'assumpció del risc per part de la víctima (P. Salvador Coderch i J.A. Ruiz García, 1999 i 2002; i P. Salvador Coderch, 2000).

Una qüestió a la qual quasi no se li dóna rellevància radica en determinar si existeixen supòsits als quals l'assumpció del risc pot excedir de l'àmbit reconegut a l'autonomia privada. Aquest problema, on no es pot prescindir de factors socials i tradicionals (és difícil sostreure's a la influència que la festa dels braus té a Espanya), s'ha d'intentar resoldre reconduint cada situació als nivells de risc típicament admesos. Per exemple, res impedeix practicar *puenting*, però la valoració ha de canviar quan, per les seves circumstàncies, el risc és excessiu: no pot considerar-se lícita la ruleta russa. En altres paraules: quan la probabilitat equival pràcticament a la certesa del dany no és vàlid el consentiment de la víctima en la mesura que es refereixi a béns indisponibles.

d) L'assumpció del risc i culpa de la víctima.

L'assumpció del risc no té res a veure, en principi, amb la culpa de la víctima. La culpa de la víctima, entesa com a infracció dels deures de cura o precaució raonablement exigibles, en funció del tipus de persona i de les circumstàncies prèvies a l'accident, es mou en un pla diferent al de l'assumpció del risc.

Tot i que, la claredat d'aquesta distinció es veu enterbolida per dos factors d'abast diferent. D'una banda, no és fàcil separar els casos d'assumpció d'un risc objectivament excessiu dels supòsits de culpa de la víctima (vg., per exemple, **SAP de Segòvia de 31 de juliol de 1999**). Penseu, per exemple, en l'accident patit per un esquiador que conscientment (i en ocasions, malgrat mancar-li la tècnica necessària per fer-ho) baixa per una pista d'enorme dificultat (**SAP d'Osca de 18 de febrer de 1997**; i **STS de 20 de març de 1996**, que assumeix l'opinió de l'Audiència, en el sentit que esquiar en concretes circumstàncies "*comporta la creació de un riesgo por parte del esquiador de elevadísimo grado*"). La qüestió formulada en termes més generals rau en determinar si hi ha alguna manera de discriminar els supòsits d'assumpció voluntària d'un risc elevat d'una actuació negligent del danyat. Òbviament, quant més gran sigui la probabilitat de que succeeixi aquest accident més fàcilment podem pensar que la víctima no ha adoptat les precaucions o cura raonablement exigibles. D'aquí pot deduir-se que el criteri de l'assumpció del risc exigeix també un comportament diligent per part de la víctima. D'altra banda, l'aplicació del criteri de l'assumpció del risc per part dels tribunals pot conduir a una solució massa radical (concedir tota la indemnització o no concedir res: regla del tot o res: J.A. Díez Ballesteros, 2000, 1380), poc atractiva per uns òrgans judicials acostumats a decisions aparentment equitatives o intermitjtes. D'aquesta manera, en certs casos, portar a l'àmbit de la culpa de la víctima allò que en realitat és un

problema d'assumpció del risc permet als tribunals reconduir la qüestió litigiosa al terreny de la concurrència i compensació de culpes i procedir, així, a una moderació de la indemnització sol·licitada.

La **SAP de Tarragona de 27 de febrer de 2002**, que s'ocupa d'un accident en un *karting* per imprudència del lesionat, distingeix entre els danys ocasionats a les mans del conductor, pels quals no concedeix cap indemnització, i els danys patits a la cara, que haguessin pogut reduir-se si l'empresa de *karting* facilités un casc integral als usuaris.

e) Assumpció del risc i respecte de les regles esportives.

La concepció de la negligència com a infracció dels deures de cura raonablement exigibles requereix una adequació a les circumstàncies i a les característiques de cada esport. En situacions quotidianes agafar a algú per la cintura fins fer-la caure sembla, en principi, una actuació negligent o dolosa, però no ho és si es tracta de rugbi i l'abatut és un contrari que tractava d'aconseguir un assaig pel seu equip.

En principi, podem pensar que les accions que s'han desenvolupat dins de les vies reglamentàries o dels codis de conducta de cada esport no generen responsabilitat, ja que qui practica aquest esport sap que les esmentades accions poden produir-se i, per tant, es tracta d'un risc que assumeix qui decideix practicar-lo.

No obstant, aquest plantejament requereix alguna matisació complementària. La rellevància d'ajustar-se a les regles del joc pot ser clara quan es tracta d'una competició oficial i hi ha un àrbitre o comitè que s'ocupa de les infraccions als criteris reglamentaris. Però en aquestes mateixes situacions existeixen infraccions reglamentàries que o, no són apreciades pels àrbitres o, no són sancionades adequadament. I encara en casos en els quals la infracció és clara i sancionada adequadament, cal preguntar-se si no es genera cap tipus de responsabilitat civil quan l'acció és completament aliena al joc: pensis, per exemple, en un cop de puny infringit a un jugador contrari durant el transcurs d'un partit de bàsquet, és aquest un risc assumit per qui decideix practicar bàsquet? I, tot i això, és un cas que està específicament previst al reglament d'alguns esports (vegeu per exemple l'art. 48 del Reglament FIBA [http://www.fiba.com/fs_wm.asp] o la regla 12 del Reglament FIFA [http://www.fifa.com/fifa/handbook/laws/2002/LOTG2002_S.pdf]) per establir la corresponent sanció (normalment, expulsió i partits de suspensió). Convé recordar, encara que sigui ben conegut, que les sancions esportives disciplinàries es mouen en un terreny absolutament diferent al de la responsabilitat civil. N'hi ha prou amb fixar-se en el destí de les sancions econòmiques o en l'escassa rellevància que s'assigna al dany efectivament causat (per exemple, el temps que dura la lesió).

La **SAP de Sevilla de 12 de maig de 2000**, que no especifica l'activitat esportiva, nega que "*una jugada antirreglamentaria per se tenga que dar lugar a responsabilidad [...] [N]i del acta arbitral ni de ninguna otra de las pruebas practicadas se deriva que en la conducta del demandado reprochable, reglamentaria y deportivamente se extralimitase de un lance del juego*".

Quan es tracta d'un esport que es practica individualment i aïlladament i no hi ha competició, la rellevància de les regles del joc es concreta de forma, encara més clara, en el respecte de les regles de prudència habituals en qui practica esport: per exemple, un esquiador que baixa a velocitat excessiva per una pista on es troben uns altres esquiadors principiants als quals envesteix (un exemple de normes de conducta recomanades per a esquiadors es troben a [<http://www.geocities.com/Colosseum/Pressbox/3650/html/normas.htm>]).

6.- Els accidents a l'esport professional i federat: un àmbit d'impunitat.

L'anàlisi de la jurisprudència espanyola revela la pràctica inexistència de sentències relatives a reclamacions de danys en l'àmbit de l'activitat esportiva de caràcter professional o aficionat, però federat. Les raons que expliquen aquesta absència són, òbviament, diferents i mereixen un estudi separat.

Pel que fa a l'esport aficionat federat, no es pot prescindir de la vinculació existent entre llicència federativa i assegurança obligatòria que s'estableix a l'art. 59.2 LE i que desenvolupava el Reial Decret 849/1993, de 4 de juny (BOE núm. 149, de 23 de juny), on s'al·ludeix precisament a "*[l]a especificidad de los riesgos que conlleva la práctica del deporte de competición en determinadas modalidades y la necesidad de garantizar un marco de seguridad sanitaria alrededor de dicha práctica*". D'acord amb l'art. 2 d'aquest Reial Decret, les assegurances obligatòries esportives " *cubrirán, en el ámbito de protección de los riesgos para la salud, los que sean derivados de la práctica deportiva en que el deportista asegurado esté federado, incluido el entrenamiento para la misma*". D'aquesta manera, pot pensar-se que, en principi, la falta de plets d'aquestes característiques obeeix a l'existència d'una assegurança obligatòria que assumeix les indemnitzacions derivades dels accidents causats en aquest àmbit.

Pel que fa a l'esport professional, les raons d'aquesta absència de litigis semblen més complexes i només poden abordar-se aquí de forma fragmentària. Probablement hi ha un cúmul de factors que expliquen la forma d'actuar comuna d'aquells que professionalment es dediquen a l'esport.

S'aprecia, d'entrada, una convicció generalitzada sobre que aquest tipus de qüestions s'han de resoldre en un àmbit estrictament esportiu, sense que hagin d'intervenir òrgans d'una altra naturalesa. Aquest plantejament, que es projecta sobretot a les sancions que dicten els qui actuen com a àrbitres durant les competicions, es predica també de les posteriors sancions federatives (M^a. R. Díaz Romero, 2000, 1513; i allà altres referències). La idea àmpliament estesa és, doncs, que el que succeeix al terreny de joc té les seves pròpies regles (exclusivament esportives) i no ha de contaminar-se amb uns altres punts de vista.

La SAP (penal) de Castelló de 22 de febrer de 2001 que realitza una anàlisi molt completa sobre la impunitat penal de les lesions causades a l'àmbit esportiu, quan exposa l'anomenada teoria consuetudinària per justificar aquesta impunitat, indica que "el propio deportista profesional no tiene intención casi nunca de acudir a los Tribunales, extendiendo su asunción de riesgos hasta extremos difíciles de entender, de tal forma que con un fatalismo inusitado no tiene reparo en aceptar la sanción deportiva por una gravísima lesión a él causada, aunque manifieste su convencimiento de que existió intencionalidad en quien le lesionó".

Indubtablement, si s'agafa el criteri de l'assumpció del risc com element central, els esportistes professionals tenen un ampli i complert coneixement de les probabilitats d'accident que els amenacen (J.M. Busto Lago, 1998, 342). Des d'aquesta perspectiva la finalitat exoneradora de l'assumpció del risc resulta en l'àmbit professional molt més potent que en altres modalitats de pràctica esportiva. Un esportista professional coneix plenament els riscos que assumeix i quins d'aquests són normals i quins extraordinaris.

Per això, a fi de que prosperi una reclamació de danys a l'esport professional sembla exigible una demostració clara de la infracció de les regles de prudència o d'una actuació notòriament dolosa. I és evident que aquesta prova no resulta de cap manera senzilla: com demostrar que en la seva actuació l'esportista no tingué intenció de lesionar greument al seu oponent (i sí només la intenció de frenar de qualsevol forma la seva actuació)? Les dificultats provatòries són, en aquest punt, dissuasòries.

Un cas recentment tractat pels mitjans de comunicació il·lustra bé els problemes d'aquests supòsits. Segons alguns extractes publicats per la premsa (El País, 19 de agost de 2002: <http://www.elpais.es>), el futbolista Roy Keane, del Manchester United, recollia a la seva autobiografia («Keane») que l'abril de 2001 lesionà deliberadament i "en revenja d'anteriors situacions" a Alf Inge Haaland, del Manchester City. Per aquesta acció Keane fou sancionat amb tres partits de suspensió; Haaland tot just ha pogut jugar 45 minuts des de llavors, ja que el seu genoll continua danyat per l'entrada de Keane. Segons la premsa, els advocats de Haaland i del seu club estaven estudiant l'inici d'accions legals; i la Federació anglesa de futbol esperava la publicació del llibre on es recollia aquesta confessió per pronunciar-se sobre la qüestió. La conclusió cínica de la història és clara: si intencionadament lesions a algú, no ho confessis.

Tal vegada pot pensar-se que un altre factor que desincentiva els plets a l'àmbit dels danys en l'esport professional es troba a la falta de conseqüències negatives que econòmicament per als lesionats suposen els danys causats. En aquest sentit es pot suggerir que els esportistes professionals no tenen interès en promoure reclamacions ja que, tot i les lesions patides, els clubs continuen abonant els seus salaris i fitxes. Des d'aquesta perspectiva, litigar sembla una possibilitat indiferent per qui pateix el dany.

Tot i això, aquest plantejament s'ha de revisar. En primer lloc, els esportistes professionals sí poden patir un dany que sigui conseqüència directa d'aquesta lesió en els supòsits en els quals part dels seus ingressos depengui de la seva participació a les activitats del club (per exemple, primes per partits jugats o guanyats: per al club, no obstant, és indiferent qui pateixi la lesió si tots els jugadors cobren de conformitat amb el mateix mecanisme). En segon lloc, s'ha de tenir en compte el perjudici que experimenta l'esportista quan la pròpia lesió o alguna de les seves conseqüències es perllonga per més temps del de duració del contracte actual. En altres paraules: és precís tenir en compte les implicacions negatives que aquesta lesió pot tenir per l'esportista en el moment de negociar un nou contracte professional. I, per últim, tampoc s'ha de desconèixer la possibilitat que la lesió pugui arribar a generar un dany moral a l'esportista accidentat.

L'oblit quasi total al qual es veuen sotmesos els danys produïts durant la realització d'una activitat esportiva professional té una conseqüència indirecta, especialment interessant als nostres efectes: la falta de pronunciaments sobre la possibilitat d'accionar dels clubs titulars dels drets federatius contra els causants del dany (Á. Fernández Arévalo, 1996, 171-187). Un club que ha d'abonar les seves retribucions a un esportista encara que aquest no pugui participar a les activitats del club pateix un dany per la intervenció del causant de l'accident que podria arribar a indemnitzar-se. Resulta improbable, no obstant, que el club pugui reclamar alguna indemnització pels triomfs (i correlatius augments d'ingressos publicitaris) que hagués pogut obtenir de comptar amb la participació de l'esportista accidentat. De la mateixa manera, no s'ha plantejat tampoc a la nostra jurisprudència l'eventual responsabilitat del club al qual pertany l'esportista causant del dany.

Una perspectiva completament diferent dels danys a l'esport professional pot obtenir-se a partir de la teoria de jocs. L'actitud dels esportistes professionals de no litigar té en compte que en la mesura que pretenen continuar en un futur les seves carreres professionals els qui avui són víctimes poden també ser agents del dany. Els esportistes decideixen no reclamar pels danys que pateixen perquè la litigiositat els pot resultar perjudicial en el seu conjunt (excepte que es tracti d'un esportista que ha vist definitivament truncada la seva carrera per aquest accident). Es tracta d'una situació similar a la regla «viu i deixa viure» que s'ha analitzat bé pels estudiosos de la teoria de jocs i que aquí només pot quedar suggerida a l'espera d'una anàlisi més detinguda per part d'InDret.

7. Sentències del Tribunal Suprem**(Sala Primera)**

DATA	REPERTORI	PONENT	PARTS	PRIMERA INSTÀNCIA	APELACIÓ	CASSACIÓ	ESPORT	QUANTIA DE LA INDEMNITZACIÓ
23 de març de 1988	RJ 1988\2226	Antonio Sánchez Jáuregui	Sr. Ricardo T. P. contra Baqueira Beret, S. A. i La Catalana, Compañía de Seguros, S. A.	Estimació parcial de la demanda	Revocació parcial de la demanda (absolució de la Companyia d'Assegurances i modificació de la indemnització)	No admet el recurs	Esquí	92.511,78 €
10 de juny de 1991	RJ 1991\4434	Pedro González Poveda	Sr. Jorge L.P. contra Telesquís de la Tossa de Alp, Das y Urus, S.A., i Compañía de Seguros La Catalana	Estimació parcial de la demanda	Revocació parcial de la sentència (absolució de la Companyia d'Assegurances)	Admet el recurs: confirmació de la Sentència de Primera Instància	Esquí	61.341,10 €
22 d'octubre de 1992	RJ 1992\8399	Rafael Casares Córdoba	Sr. Ricardo V. O. contra don José O. R. i Compañía Nacional Hispánica Aseguradora, S.A.	Estimació parcial de la demanda	Revocació parcial de la sentència (ampliació de la indemnització)	Admet el recurs	Pilota a pala	----
20 de març de 1996	RJ 1996\2244	Antonio Gullón Ballesteros	Sr. Antonio A. R. contra Centros Turisticos, S.A.	Estimació parcial de la demanda	Revocació íntegra de la sentència	No admet el recurs	Esquí	----
21 de novembre de 1996	RJ 1996\9195	Alfonso Villagómez Rodil	Sra. María Luisa P.C. contra Formigal, S.A., i Caser, S.A.	Desestimació de la demanda	Confirmatòria	No admet el recurs	Esquí	----
31 de maig de 1997	RJ 1997\4146	Alfonso Villagómez Rodil	Sr. José G. E. i la seva esposa en nom del seu fill menor d'edat contra Sr. Manuel B.M.	Desestimació de la demanda	Estimació de la demanda	No admet el recurs	Exhibició de taekwondo	No consta
26 de juny de 2001	RJ 2001\5082	Antonio Romero Lorenzo	Sr. Francisco-Javier C. L., contra Ferrocarrils de la Generalitat	Estimació parcial de la demanda	Confirmatòria	No admet el recurs	Esquí	46.585,05 €
17 d'octubre	RJ 2001\8639	Jesús Corbal	Sr. José A. R. contra	Desestimació de	Confirmatòria	No admet el recurs	Rafting	----

de 2001		Fernández	Santiago L. U., Asociación Deportivo Cultural Lur, i Compañía de Seguros y Reaseguros Hermes, SA Grupo Fortuna	la demanda				
8 de març de 2002	RJ 2002\1912	Jesús Corbal Fernández	Sra. Patricia G. N. contra Sr. Mariano M. Q., Sr. Eusebio M.S., Sra. Dulce Nombre Q.Z. i Ayuntamiento de Alcalá de los Gazules	Desestimació de la demanda	Estimació parcial de la demanda (absolució de l'Ajuntament)	No admet el recurs	Futbol en un parc	60.101,21 €

Sentències d'Audiències Provincials

(Jurisdicció civil)

AUDIÈNCIA	DATA	REPERTORI	PONENT	PARTS	PRIMERA INSTÀNCIA	APELACIÓ	ESPORT	QUANTIA DE LA INDEMNIZACIÓ
Màlaga	5 de desembre de 1995	AC 1995\2285	Francisco Javier Arroyo Fiestas	Sra. Yolanda L. M. contra Sra. Rocío V. P. i Sr. Felipe V. G.	Estimació parcial	Confirmatòria	Ensenyament de taekwondo	4.868,39 €
Oscà	18 de febrer de 1997	AC 1997\355	Angel Iribas Genua	Sr. Alberto M. I. contra ETUKSA i Winterthur Seguros, S.A.	Estimació parcial	Admet el recurs: desestimació de la demanda	Esquí	----
Burgos	22 de setembre de 1997	AC 1997\2207	Benito Corvo Aparicio	Sr. Manuel Francisco H. R. i altres contra Sr. Kepa M. G. i UR 2000, S.L. i Hermes, S.A.	Estimació parcial	Admet parcialment el recurs	Rafting	9.616,94 €
Cantàbria	10 de desembre de 1997	AC 1997\2409	Agustín Alonso Roca	Sra. Silvia G. R. contra Sociedad Provincial Cántabra de Promoción Turística (CANTUR) S.A.	Estimació	Confirmatòria	Esquí	13.053,98 € i altres quantitats a fixar en execució de sentència

Salamanca	19 de novembre de 1998	AC 1998\2127	Fernando Nieto Nafria	Sra. Andrea G.S. contra Sr. Francisco Santiago S.S. i Compañía Aseguradora Catalana Occidente, S.A.	Estimació parcial	Admet parcialment el recurs (reducció d'indemnització)	Hípica	82.763,56 €
Osca	8 de juliol de 1999	AC 1999\1583	Antonio Angós Ullate	Sr. Juan José S. B. contra Explotaciones Turísticas de Candanchú, S.A., Winterthur Seguros Generales, S.A. i AGF Unión-Fénix Seguros y Reaseguros, S.A.	Desestimació	Confirmatòria	Esquí	-----
Segòvia	31 de juliol de 1999	AC 1999\8856	Luis Brualla Santos-Funcia	Sr. Isidro C. R. i Sra. Consuelo Ll. G. contra el Casino de la Unión	Desestimació	Confirmatòria	Natació	-----
Sevilla	12 de maig de 2000	AC 2000\1174	Víctor Nieto Matas	Sr. Roberto M. F. contra Sr. Sotero B. M.	Estimació parcial	Desestimació de la demanda	No consta	-----
Lleó	17 de novembre de 2000	JUR 2001\50770	Alfonso Lozano Gutiérrez	Sra. Ana M ^a . Miranda A. contra Sr. José G.S. i Mapfre, Cía. de Seguros	Estimació	Confirmatòria	Hípica	3.330,97 €
Navarra	11 de gener de 2001	AC 2001\691	Fermín Zubiri Oteiza	Sr. Carlos A. E. contra Sr. Pedro José S. B. P., i Compañía de Seguros Nationale Nederlanden, Compañía de Seguros y Reaseguros, S.A.E.	Estimació	Confirmatòria	Pilota a pala	1.003,69 €
Tarragona	27 de febrer de 2002	JUR 2002\126457	Enrique Alavedra Farrando	Sr. José María L. A. contra Karting Salou, S.A., i FIATC Mutua de Seguros y Reaseguros a prima fija, S.A.	Estimació parcial	Confirmatòria	<i>Karting</i>	6.265,55 €

Sentències del Tribunal Suprem i Audiències Provincials

(Jurisdicció penal)

TRIBUNAL	DATA	REPERTORI	PONENT
Tribunal Suprem	3 de juny de 1989	RJ 1989\5021	Justo Carrero Ramos
Tribunal Suprem	20 de febrer de 1993	RJ 1993\1383	Cándido Conde-Pumpido Ferreiro
Audiència Provincial de Castelló	22 de febrer de 2001	JUR 2001\34756	Fernando Tintoré Loscos

8. Bibliografía.

José Manuel BUSTO LAGO, *La antijuridicidad del daño resarcible en la responsabilidad civil extracontractual*, Tecnos, Madrid, 1998.

Antonio CABANILLAS SÁNCHEZ, *Los deberes de protección del deudor en el Derecho civil, en el mercantil y en el laboral*, Cívitas, Madrid, 2000.

Santiago CAVANILLAS MÚGICA, “Comentario a la STS de 22 de octubre de 1992”, *Cuadernos Cívitas de Jurisprudencia Civil*, 1992, nº 30, setembre-deseembre, pp. 949-958.

M^a. del Rosario DÍAZ ROMERO, “La responsabilidad civil extracontractual de los deportistas”, *Anuario de Derecho Civil*, 2000, pp. 1483-1546.

Juan Alberto DÍEZ BALLESTEROS, “La asunción del riesgo por la víctima en la responsabilidad extracontractual (Un estudio jurisprudencial)”, *Actualidad Civil*, 2000, nº 37, 9-15 d’octubre, pp. 1343-1382.

Ángela FERNÁNDEZ ARÉVALO, *La lesión extracontractual del crédito*, Tirant lo Blanch, València, 1996.

Albert LAMARCA I MARQUÈS, “Accidentes de esquí”, *InDret*, 4/2002, <http://www.indret.com>, noviembre de 2002.

Antonio ORTÍ VALLEJO, “Responsabilidad en la explotación y práctica de actividades de riesgo”, a AA.VV., *Tratado de responsabilidad civil*, coord. per L. Fernando Reglero Campos, Aranzadi, Pamplona, 2002, pp. 1357-1389.

Pablo SALVADOR CODERCH, “Causalidad y responsabilidad”, *InDret*, 1/2000, <http://www.indret.com>, abril de 2002.

Pablo SALVADOR CODERCH i Juan Antonio RUIZ GARCÍA, “Problemas de la responsabilidad civil en derecho español”, *Europa e diritto privato*, 1999, pp. 401-444, <http://www.upf.es/dret/civil/lloveras/dc4/rcwebcas.doc>, abril de 2002.

Pablo SALVADOR CODERCH i Juan Antonio RUIZ GARCÍA, “Negligencia, causalidad y responsabilidad objetiva de las Administraciones Públicas. Notas a las SSTs 3^a, 24.7.2001 (La Ley 5391 y 5392)”, *InDret*, 1/2002, <http://www.indret.com>, abril de 2002.